

21. YÜZYILDA TÜRKİYE'DE ÖĞRETMEN OLMAK

(İstanbul'da Eğitim Fakültesi öğrencilerine 2005'in sonbaharında verilen konferansın konuşma metnidir)

Dr. Seyfi KENAN

İSAM & Yeditepe Üniversitesi

Sizlerle gerek yurt içi ve gerekse yurt dışındaki tecrübe ve gözlemlerime dayanarak 21. yüzyılda Türkiye'de öğretmen olmanın anlamı ve sahip olmaya zorladığı donanımlar üzerine sohbet edeceğim. İçinde yaşadığımız yüzyılın ne olduğunu, veya ne olacağını, zira henüz daha başındayız, bizim için nasıl bir ortam ve gelecek hazırladığını tüm detayları ile size sunacak değilim. Tamamıyla çok farklı bir zamanda yaşadığımız hissini veren bu dönemin temel faktörlerinin, temel güçlerinin ve dinamiklerinin şimdiden nasıl şekillendiğini, bunların eğitimi hâlen nasıl etkilediğini ve etkilemeye devam edeceğini sizlerle paylaşacağım. Tabii ki bu zamanı, Türkiye çerçevesinde yaşayacağımıza göre, böyle bir çerçevede ülkemizde öğretmen olmak ne demek, öğretmen olmak ne anlama geliyor, bu konuları da bize tanınan zaman içerisinde ele almaya çalışacağım.

1. İşe, eğitimin eski ve yeni hedefiyle başlayalım. Eğitimin eski hedefi daha çok kültürel üretim odaklı idi. Bu dönemde toplum, elde etmiş olduğu kültürel muhtevayı, geleneği veya bilimsel birikimi olduğu gibi yeni nesle aktarmayı hedefliyordu. Uygulamış olduğu öğretim sistemi, daha çok sıkı ve katı kalıplara hatta ezberciliğe dayanıyordu. Çünkü eski eğitim anlayışına göre bilgi mutlaktı; bir başka ifadeyle bilimsel bilgi mutlak manada doğrudur ve eğitimcilerin üzerine düşen tek hedef, o mutlak bilimsel bilgiyi, muhtevayı olduğu gibi yeni nesle aktarmaktı. Eski eğitim anlayışına göre eğitimin hedefi, öğrencilere sadece bilgi yüklemektir. Elde edilen muhtevayı başka bir nesle olduğu gibi aktarıyorsunuz. Böyle bir toplumda bilgili ve eğitilmiş insan da, kendisine en fazla bilgi aktarılan ve sorulduğunda bütün bilgileri teker teker olduğu gibi geri sayan kimse olarak karşımıza çıkar.

Yeni dönemde ise eğitimin yeni hedefi pek çok önde gelen eğitilmiş toplumların anlayışında kültürel üretim, kültürel muhtevanın ve bilimsel düşüncenin yeni nesle aktarılması hâlâ önemlidir, gelenek bir kenara bırakılıyor, kültürel birikim terk ediliyor denemez şüphesiz ama bununla beraber bireysel gelişme, yaratıcılık, çeşitlilik ve bu çeşitlilik içinde kaynaşmaya açık olma gibi becerilerin eğitimi de son derece önemlidir. Çünkü kültürün ilerlemesi, kültürel unsurların gelişmesi de ancak bireysel gelişmeyi tamamlayan fertler sayesinde sağlanabilmektedir. Bireyler, etkin bir şekilde kültürün, toplumun yaşamış olduğu temel değerlere katıldığında, kendini çok iyi bir şekilde geliştiriyor. Diğer taraftan, fertlerin aktif katılımıyla toplumlar ve kültürler de kendi gelişmelerini sağlıyorlar. Burada karşılıklı bir etkileşim söz konusudur.

Yeni bir eğitim anlayışıyla ortaya çıkan öğretim sistemi ise inşacılık; yapılandırarak, inşa ederek öğretme... Öğrenciyi eğitim ve öğrenim sürecinde çok daha aktif hale getiren bir yapılandırma ile muhteva öğretilmekte ve nedenini, niçinini, nasılinı diyalogla, karşılıklı konuşarak, tartışarak bilgi oluşturulmakta ve böylece içselleştirilmektedir.

Bu eğitim anlayışının bilgi anlayışı ise şöyle: Bilimsel bilgi mutlak değildir, geçicidir, itibarîdir. Her an yanlışlanabilir. Her an yeni başka bir bilimsel bilgiyle yer değiştirebilir. Dolayısıyla eğitim, yoğun bilgi aktarımının yerine, ne kadar derin anlamayı, idraki, eski tabirle vukûfu, anlayış ve kavrayış gücünü geliştirebilirse, o kadar etkin bir vazife görmüş olur. Aynı şekilde, bilgilenmedeki hedef, aktarmak ve bilgiçlik taslamak için bilgi depolamak değil, daha fazla bilmektir. Bilgiyi depolamada bilgisayarı kimse geçemez. Bilgiyi elde etmedeki asıl hedef, muhakeme gücünü geliştirebilmek, bilgiyi tasnif edebilmek ve yeni bilgiler üretebilmektir. Bilgiyi elde ederken yeni bilgiler üretebiliyor musunuz? Bildiklerinizden yeni bilgiler ortaya koyabiliyor musunuz? Asıl bu çok daha önemlidir. Tabi bu arada bu yeni eğitim anlayışında aktif bir şekilde monolog tarzı, tekrar tarzı öğrenme değil, öğretme süreci öne çıkıyor, ama öğrenmenin kendisi çok çok daha öne çıkıyor. Artık ne kadar uzun ders anlatan, ne kadar çok etkili konuşabilen, ne kadar baş döndürücü nutuklar atabilen öğretmenler değil, ne kadar etkin bir şekilde karşılıklı öğrenme faaliyetine girişebilenler önemli. Bu süreçte hem öğretmen hem öğrenci beraberce öğreniyor. Bu atmosferi yaratmak öncelikle öğretmene düşüyor şüphesiz. Öğretmen, eğitim ortamında öyle bir atmosfer yaratmalı ki öğrenci kendisini hem güçlü ve güvende hissedecek, hem de düşüncelerini ve öğrendiklerini rahat bir şekilde ifade edebilecek.

Burada anlamlı bir gözlemi dile getireyim. Çocuklar, kendilerine ders verircesine öğretmenlerden değil, kendileriyle sohbet edenlerden öğrenirler. Bu aklınızda kalırsa hoş bir prensip olarak kalabilir. Umarım sohbet edasıyla söylemişimdir; öyle söylemeye çalıştım ancak algısı nasıl oldu emin olamadım, umarım algısı da öyle olur. Bir başka ifadeyle, açık bir şekilde tek yönlü, yukardan aşağı doğru, çocuğun irtibat kuramadığı, diyalog yaşayamadığı, sohbete dönüştüremediği öğrenme tarzında çocuk zihninde bir şeyler algılıyor, kulakları duyuyor, ama onlar su üstüne yazı yazmak gibi oluyor. Sohbete dönüşebilen öğretim tarzları, çocukların dünyasında, zihninde çok daha etkili oluyor. Konfüçyus'u burada hatırlamamak mümkün değil. Şöyle diyor o büyük eğitimci: "Bana söylersen unutturum, gösterirsen hatırlarım ve yapmama müsaade edersen anlarım, öğrenirim."

Eğitimin eski ve yeni hedefi diye anlatırken ifade ettiğimiz klasikleri daha eski çağlarda hiç dile getiren olmadı mı? Bambaşka yeni bir paradigma mı ortaya çıkarıldı? Hayır, böyle bir şey söz konusu değil. Bu anlattığımız şeyleri biraz daha eskilere doğru, antik çağ felsefine doğru giderseniz Sokrates, Platon'da bile biraz daha farklı ifadelerle dile getirildiğini görebilirsiniz. Sokratik yöntem bu yeni anlayışa yakındır. Kendi tarihimizden örnek vermek gerekirse, Ebû Bekir Razî, hem hekim hem filozoftur, köken

olarak İskit Türkler'inden olduğu söylenir. 30 cilt civarında *El- Hâvî* adlı klasikleşmiş tıp ansiklopedisini yazmış, aşı mefhumunu ve hastaneyi tıp dünyasına ve insanlığa kazandırmış; tıp alanında önde gelen eserleri Latince'ye çevrilmiş ve 18. yüzyıla gelinceye kadar beş-altı asır Avrupa üniversitelerinde ders kitabı olarak okutulmuştur. Bu arada modern döneme gelinceye kadar Avrupa'da üniversitelerdeki tıp eğitiminde Arapça'nın ikinci zorunlu dil olduğunu ayrıca belirtelim. Ebû Bekir Razi'nin eğitim anlayışında, ders halkasında tatbik ettiği eğitim yöntemine baktığımızda, şimdiki yeni eğitim anlayışının yakın bir uygulamasını görebiliriz. Aynı şekilde, düşünce dünyamızda böyle bir eğitim anlayışını savunan önemli düşünürler ve âlimler bulmak mümkündür. Ebu Hanife, malumunuz, bu büyük âlimin kendi eğitim halkasında sokratik yöntemi en etkin bir şekilde kullandığı anlatılır. Soru cevap şeklinde devamlı tartışarak ders işlemiştir. Öğrencileri ders halkasında hocasının karşısına çıkıp, saygı/edeb sınırları içinde kalarak “hocam size konuda katılmıyorum, benim fikrim şöyle” diyebilmiştir. Burada dikkat çeken nokta Ebu Hanife'nin, öğrencilerine, hocalarının karşısında farklı düşünme cesaretini verebilmesidir. Öğrencilerinin kınama veya ders halkasından kovulma korkusu yaşamaksızın, hocalarının karşısında kendi fikirlerini rahat bir şekilde ifade edebilmeleri kadar, o büyük alimin de öğrencilerine farklı ve eleştirel düşünebilme ve fikirlerini ifade edebilme cesareti vermesi ve derslerinde böyle bir atmosferi inşa etmesi daha önemlidir, değil mi? Bu anlatılan şeyler hayal mahsulü hikâyeler değil. Bu diyalojik, karşılıklı konuşarak, tartışarak bilgiyi etkin bir şekilde inşa etme sürecini gösteren örnekleri kendi tarihimizde görmek mümkündür.

Bu öğrenme süreci neye benziyor? Bu öğrenme süreci nasıl oluşur? Anne ve küçük bir çocuk arasında geçen küçük bir konuşma. Tarihten hemen günümüz bağlamına gelelim. Bu öğrenme anını sizinle paylaşayım. 5 yaşındaki bir çocuk, annesi fırından pastayı çıkardığı anda mutfığa giriyor, aynı anda da mutfaktan metalik bir çırtırtı sesi geliyor. Çocuk annesine soruyor “kim yaptı onu?” Çocuk şaşkındır. Annesi, “senin için yaptığım pastanın içinde bulunduğu kap” deyip kabı gösteriyor. Çocuk tam öğrenme safhasındadır; “peki o sesi niye çıkardı?” diye annesine sorar. Anne bunu şöyle açıklar; “o metal kap, fırın çok sıcak olduğu için genişlemişti. Fırından onu şimdi çıkardım ve o çok hızlı bir şekilde soğumaya başladı. İşte kap küçülerek eski haline döndüğünde o ses meydana gelir.” Çocuk, “vay canına, seni gidi yaramaz kap! bir daha yaparsan benden tokadı yersin” diye bir cevap vermiş. Bu Wells'in *Dialogic Inquiry* adlı kitabından; kendisinin sohbet ederek, tartışarak eğitim süreci üzerinde yapmış olduğu bir takım deneyimlerinden alıntı bir konuşmadır.

Sınıflar yeni dönemde nasıl bir özellik gösteriyor. Sınıfları artık eski sınıflar ve yeni sınıflar diye ayırmak mümkün. Eski sınıflar daha dağınık, öngörülme ihtimali zor ortamlardı. Genellikle belli becerileri mutlak olarak çocuklardan elde edilmesi beklenen bir ortamdı. Çünkü eğitim kurumların, okulların kesin olan, mutlak bilimsel bilgiyi, o muhtevayı olduğu gibi yeni nesle aktarması son derece önemliydi. Öyle olunca, sınıfların

ortamı, eğitim zenginliği açısından o kadar gelişmiş, o kadar iyi durumda değil. Bugünkü ve gelecekteki sınıfların ortamı oldukça farklıdır. Çünkü yeni ortamda sınıflara gelen çocuklar pek çok açıdan çok daha fazla uyarılmış. Çocuklar yeni beklentiler ve farklı telakkiler içerisinde sınıfa geliyor. Çünkü kültürün, ortamın çocuklardan beklendikleri muhteva ve donanımlar daha farklı. Artık bilgilendirme veya eğitilmiş olma hali, sadece bilgisayardan adeta bilgi çeker gibi insanın kendi zihninde depoladığı muhteva değildir. O bilgiyi muhakeme ve tasnif edebilme gücü, elde etmiş olduğu birikimi mutlaka daha etkin bir şekilde kullanarak karşılaşmış olduğu her hangi bir problemi daha yoğun bir şekilde teşhis edebilme becerisi onda ne kadar oluşmuş, karmaşık iletişim becerileri ve sorun çözme yetenekleri ne kadar gelişmiş, bunlar öne çıkıyor. Dolayısıyla böyle bir ortamda da sıralarda hareketsiz bir şekilde oturup öğretmeni bekleyen ve yoğun bir şekilde bilgi yüklenen öğrencilerden ziyade, sınıflarda bir çırak gibi eğitim sürecine aktif bir şekilde katılmayı bekleyen öğrenciler var.

Öğretmen, kesinlikle çocukları bu aktif eğitim-öğretim sürecine dâhil etmesi gerekiyor. Bu yeni sınıf ortamında eğitim-öğretim sürecinin devam edebilmesi için çocukların özgürlüğe, hakikati ve bilgiyi tecrübe etmeye, kendileri bizzat bilgiyi yaşayarak, teneffüs ederek ve yaparak öğrenmeye, özetle aktif bir şekilde öğrenme sürecine katılarak bunu yapmaya ihtiyaçları var.

Günümüzde okulların, gençlerin enerji ve coşkularını olumlu amaçlara, ulvî ve insanî hedeflere yönlendirme yükümlülüğü vardır. Okullar, idealler üretebilen ve üretmesi gereken mekânlardır aynı zamanda. Modern eğitim sistemleri, toplumdaki değerleri olduğu gibi yeni kuşaklara aktarmazlar; gözden geçirerek ve gerektiğinde eleyerek aktarırlar, çünkü değerlerin içerisinde devam ettirilmesi, beslenmesi ve geliştirilmesi gerekenler olduğu gibi söndürülmesi ve terk edilmesi gerekenler de vardır. Bir eğitim düzeni, zamanına nüfuz eden ve ulvî, insanî hedeflere doğru götüren değerleri belirledikten sonra okulların bu değerleri idealleştirmesi çok önemlidir. Aynı şekilde toplumun da bu değerleri sahiplenmesi, bu değerlere hak ettiği itibarı göstermesi, gerçekten “değerli” görmesi ayrıca önemlidir.

Bunu, değersiz “önemliler” ile önemsiz “değerliler” sarmalına düşmeden yapmak, bu işin başka bir zorluğunu önümüze koymaktadır. Okulların modern dönemde ideal üretimde sıkıntı yaşadığı sıkça dile getirilen bir meseledir. Kendi eğitim sistemimiz söz konusu olduğunda sizlerin de gözlemleri hemen hemen benzer bir şekilde örtüşebilir. Şüphesiz çok iyi eğitim veren okullarımız var ama iyi eğitim veremeyen okullarımız da mevcuttur ve sayıları az değildir. İyi, ulvi ve üstün idealleri öğrencilere veremiyoruz. Bu, sadece Türkiye'nin problemi midir? Pek çok ülke benzer problemlerle karşı karşıyadır.

Eskiden ülkeler; gelişmemiş ülkeler, gelişmekte olan ülkeler, gelişmiş ülkeler diye sınıflandırılırken – hele bir de garip 1., 2. ve 3. dünya ülkeleri sıralaması vardı – yeni tasnifte artık; eğitilmekte olan ülkeler, eğitilmiş ülkeler, en eğitilmiş ülkeler şeklinde olmaktadır. Toplumlar artık aldıkları eğitim seviyesine göre sıralanıyor. Bu sebeple eğitimi

seçmekle çok iyi bir tercihte bulundunuz. Yeni kategoriler içerisinde daha baştan yer alacağınızı gösteriyorsunuz. 1. Dünya, 2. dünya ve 3. dünya ülkeleri şeklinde yukardan aşağıya, aşağıdakini küçümseyen ayrımlar hâlâ Batı'da yer almaktadır zaman zaman. Fakat bu yeni kategoriler 1., 2. ve 3. şeklindeki dağılımı tersine çevirebilecek güçte ve niteliktedir. Ülkeler ne kadar eğitilmiş topluluklar ortaya koyabiliyorsa, küresel çapta o kadar etkin konuma gelebilecektir.

2. Okulları temelden etkileyecek gelişmelere gelirse, altı önemli radikal gelişme, önümüzdeki yıllarda okul düzenleri ve eğitim anlayışlarının şekillenmesinde etkili olacaktır. Teknolojik ve bilimsel gelişmelerden önceden bahsetmiştim. Özellikle teknolojik alanda en yoğun bir şekilde bilgisayar teknolojisi, yazılımlar ve internetin ortaya çıkmasından sonra bilgi ve teknoloji anlayışı bambaşka, daha önce hiç bulunmadığımız, tecrübe etmediğimiz yeni bir aşamaya doğru evrilmiştir. 1990'lı yılların başlarına kadar bilgisayar, büyük şirketlerin, belli çevrelerin çeşitli amaçlarla belli işleri veya işlevleri görmek için kullandığı, üniversitelerin de eğitiminde hızlı bir şekilde öğrencilerin ödevlerini hazırlayabildikleri, sözelimi çıktılarını alabildikleri araçlardı. Bilgisayarlar, internet teknolojisinin devreye girmesiyle artık bambaşka bir hale dönüşmüştür. Bu yeni aşamada öğrenciler, hızlı, etkin bir şekilde bilgiye ulaşırsa, o kadar iyi, o kadar daha yoğun bir şekilde kendilerini geliştirme fırsatları elde edecektir. Bununla birlikte eğitimciler, eğitim dünyasına da çok daha yeni görev alanları, öğrencilere kazandırmaları gereken donanımlar ortaya çıkıyor. Bazı beceri ve donanımlar ister istemez miadını dolduruyor, yerini yenilerine bırakıyor, değil mi?

İkinci husus, siyasî yönelimler ve bunlarla beraber gelen veya sıfırdan doğan unsurların eğitim alanındaki etkisidir. Siyasî faktörler eskiden olduğu gibi günümüzde de eğitimi etkilemektedir. Belki eskiden olduğundan daha fazla bir etki söz konusudur. Günümüzde uluslararası alanda yaşanan siyasî gelişmelere baktığımızda bunu çok iyi bir şekilde görebiliyoruz. II. Dünya Savaşı'ndan sonra, hatta soğuk savaş dönemi eğitim anlayışları söz konusu olduğunda, çeşitli ülkeler arasında önemli farklar ve farklılıklar ortaya çıkmıştı. Komünizm'in çöküşü belli ülkelerde daha farklı bir eğitim anlayışının şekillenmesiyle sonuçlandı. Dolayısıyla bu ve benzeri gelişmeleri düşünürsek, yeni dönemde çocuklara, gençlere çevrelerinde gözlemledikleri dünyada yaşanan siyasî gelişmeleri de nasıl okumaları gerektiğini öğretmeliyiz. Öğrencilere sadece kelimeleri değil, içinde yaşadıkları dünyayı da bütün yönleriyle nasıl okuyabileceklerini öğretmek gibi yeni bir yükümlülüğümüz var sanırım.

Üçüncü faktör ekonomik güçler. Günümüzde çok büyük gelirleri olan gelişmiş, zengin şirketler ve ülkeler var. Çok değişik yerlerde büyük yatırımları, kazançları olan ülkeler, şirketler kazançlarını etkin bir şekilde devam ettirebilmek için mahalli kültürlerin, yerel toplulukların telakkilerini ve yaşam tarzlarını hiçe sayarak, kendi kâr amaçlarını

daha da iyi bir hale getirebilmek için faaliyetlerini sürdürme yoluna gidebiliyorlar ve bu, bir şekilde karşımıza “küreselleşme” gibi yeni bir fenomen olarak çıkabiliyor. Bu ciddi yeni bir meseledir, hem sorun hem konu anlamında. Küreselleşme konusunda herkesin bir telakkisi, bir yaklaşımı var. Dolayısıyla bu yeni gelişmeler konusunda da genç dimağları aydınlatmamız gerekir. Yalnız küreselleşme, yukardan aşağıya doğru işleyen, tek yönlü bir süreç değildir. Yerel kültür ve aktörlerin ürettikleri özgün değeri yüksek ürün ve fikirlerin bu süreç sayesinde hiç tahayyül edilemeyecek çevrelere ve dünyalara girdiğinin örnekleri az değildir. Bu da küreselleşme sayesinde gerçekleşmektedir. Bu süreçte, ne kadar özgün değeri yüksek fikir ve beceriler üretebiliyorsun, asıl önemli olan bu. Bu tür fikir ve becerileri pazarlamaya da gerek yok, bilmesini bilen biliyor, bulmasını bilen de buluyor.

Küreselleşmenin karşısında mı, yoksa yanında mı yer alalım? Bu soru çoktan tarih oldu. İster katılsın, ister katılmasın herkes bu süreci, günümüzde bir şekilde yaşıyor; bu, bir olgu. Asıl mesele, sunduğu imkanlar ve tehditler açısından bir farkındalık yaratarak ve buna göre hazırlık yaparak, yol alarak; hem imkanları hem tehditleri için gerekli donanımı elde ederek etkin ve akıllı bir oyuncu olarak bu süreçte yaşayabilmek, daha doğru bir ifadeyle, varolabilmek; meselenin özü bu.

Kitle iletişim araçları başka bir faktör olarak bizleri etkiliyor. Gazeteler, televizyonlar bir yandan kavramlar, mefhumlar yeni alışkanlıklar inşa ederken, önemli konularda kamuoyunu etkin bir şekilde aydınlatırken ve hem halkın hem iktidarın kanaatlerini şekillendirirken, bir yandan da kendilerinin farkında olarak veya olmayarak kasıtlı ya da kasıtsız meydana getirmiş oldukları zayıatları, ironik bir şekilde yine onlar bizlerle paylaşmaktadırlar.

Kitle iletişim araçlarının özellikle çocuklar üzerinde nasıl etkili olduğuna dair Amerika'dan örnek vereyim. Pankreas diye bir güreş tarzı var, bilirsiniz. Eskiden gerçek olarak yapılırdı. Şimdi daha çok gösteri maksatlı yapılıyor. Amerika'da özellikle belli bir eğitim düzeyine sahip grubun seyrettiği gösteri türüdür. 7-8 yaşlarında bir çocuk televizyonda pankreas güreşini, ebeveyninin evde bulunmadığı bir esnada seyretmiş. Seyrettiklerini küçük kardeşi üzerinde uygulamaya kalkmış. 3-4 yaşlarındaki kardeşinin kolundan tutup döndürerek koltuğa atıyor, duvara çarpıyor. Gösteri yaptığını zannediyor, ama çocuk ne yaptığının farkında değil ve sonuçta kardeşini öldürmüş. Bu olay, kamuoyunda çok ciddi bir infial yarattı ve önemli tedbirler alındı, daha sonra bu tür yayınlar ciddi denetimlere tabi tutuldu. Televizyon, kitle iletişim araçları hiçbir şeyi etkilemiyor diye bir şey söz konusu değil. İnanılmaz derecede etkiliyor ve bundan sonra çok daha yoğun bir şekilde etkileyecektir. Bu etkiyi çeşitli yönleriyle inceleyen literatür, Batı'da oldukça fazladır.

En son yaşadığımız gelişmelerden biri de bildiğiniz gibi son yaşanan karikatür krizidir. 2005 yılının Eylül ayında bu karikatürler ilk kez yayınlandı. Danimarka'da bir gazete bir şeyler yayınladı, ama İslam dünyası onu duymadı ya da haberi olmadı; ama

kısa bir zaman sonra tekrar bir daha Fransa'da yayınlandı ve ondan sonra yaşanan gelişmeler sonucunda, siz de gördünüz, onlarca masum insan çeşitli yerlerde hayatlarını kaybetti. Dünyanın küçük bir köşesinde, birisi tarafından basit bir düşünceyle hazırlanan bir yayın, başka bir köşesinde insanların hayatlarına mal olabilecek sonuçlar üretebiliyor. Dünyamızda bazı insanların çok basitçe ve sorumsuzca tavırlarıyla şekillenen yayınlar, bazı insanların algı ve inançlarıyla çok kolay oynayabiliyor gerçekten. Bu olay, bazı insanların kitle iletişim araçlarını daha sorumlu ve saygın bir şekilde nasıl kullanmaları gerektiğini öğrettiği kadar, her halde bazı insanların inançlarını ve algılarını bu kadar kolay oynanabilir ve tahrik edilebilir seviyede tutmamaları gerektiğini de göstermektedir.

Günümüz dünyasına daha önce değindiğimiz üzere çok fazla bilgi üretimi mevcuttur. Daha doğrusu, malumat üretimi... Malumat ve bilgi arasında ciddi bir fark var. İngilizce'de "knowledge" ve "information" Türkçe'ye genellikle bilgi şeklinde çevriliyor, oysa ikincisi malumat demektir. Bilgi, sağlam gerekçelere dayanarak muhakemenin sistematik bir şekilde kullanımının sonucunda elde edilen düzenli, doğrulanmış muhtevadır. Şu anda her sekiz günde bir, internet üzerinde malumat ikiye katlanıyor. Burada malumatı bilgiye dönüştürebilen; başka bir ifadeyle dağınık ve düzensiz bir şekilde önümüzde bir yığın halinde duran malumattan bilgi üretebilme becerisini gösterebilen toplumlar, önümüzdeki yıllarda hızlı bir şekilde mesafe alabilecek gibi gözükmektedir.

Bunun bilgisayar alanındaki izdüşümüne baktığımız zaman, arama motoru Google, 3-4 yıl öncesinde şimdilerdeki mesafeyi alabilmesinde temel etken, bilgiyi tasnif edebilme konusunda göstermiş olduğu yeni donanım ve beceriydi. Google'dan önce internet üzerinde arama hizmeti yapan pek çok şirket vardı. Google öncesinde bir kavramı girdiğimizde bir veri kaosunun içerisinde adım atar gibi sizinle hiç irtibatı olmayan birçok şey karşınıza çıkabiliyordu. Ama şimdi aradığınız muhteviyatı kilit kavramlar ile iyi tanımladığınızda hemen ilk başta aradığınızı bulabiliyorsunuz. Ama Google ile öğrenmenizi tamamlarsanız, bir tür postmodern skolastizm yaptığınızı da söylemem gerekir bu arada. Çünkü bu arama motoru nihayetinde sizin araştırma yaptığınız konuda en yüksek tıklama oranına sahip sayfaları en başa koyarak sıralıyor. Sayfa içeriklerinin doğruluğu veya yanlışlığı ya da yanıltıcılığı konusunda bir editörlük işi yapmıyor. Bu nedenle araştırmalarınızda sadece Google ile yetinirseniz, sizden öncekilerin okuduklarına bağlı kalabilirsiniz, canlı ve işlevsel eleştirel bir bakış açısına sahip değilseniz hele, bu okuduklarınızı da doğru zannedebilirsiniz. Bu anlattığımın ne kadar önemli kişilikleri ne kadar gülünç duruma düşürdüklerinin örnekleri, gerek ülkemizde gerekse farklı ülkelerde az değildir. Dolayısıyla bu yeni dönemde malumattan bilgi üretebilen, uzmanca düşünebilen ve araştırabilen; malumat bombardımanına karşı kendine has kavram ve muhakemesini kullanarak hızlı bir şekilde doğru bilgiyi nerede ve nasıl bulabileceğini ve üretebileceğini bilen, elde ettiği bilgiyi tutarlı ve âhenkli bir şekilde sıraya koyabilen ve bunu meslekî donanımına daima yansıtabilen, karmaşık iletişim becerisine sahip bireyler

her tarafta çok aranmaktadır, hem de çok. Bütün bu becerilerin gelip dayandığı ve beslendiği yer, sağlam bir muhakemedir. Bilişim çağında, bu malumat ormanında modern insan, eski dönemlerdeki insanların ihtiyaç duyduğundan daha çok sağlam bir muhakemeye ihtiyaç duymaktadır, ve bu ihtiyacı gittikçe de artacaktır.

Son olarak da çokkültürlülük; farklı kültür ve dillerle birlikte huzurlu bir şekilde kaynaşarak, kutuplaşmaya yol açmadan yaşamayı öğrenme becerisi. Önümüzdeki yıllarda çok kültürlülüğü huzurlu bir şekilde yönetebilmek, önümüzdeki yılların üstesinden gelinecek bir meselesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken önemli husus, çokkültürlülüğü çokkültürcülüğe dönüştürmemektir; çünkü birinci tavır farklılıkları kabullenirken ve onlara saygı gösterirken kaynaşmaya vurgu yapar. İkincisi ise farklılıkları biricik gösterir, kutsar ve böylece farklılıklar aşırı derecede veya çok belirgin bir şekilde öne çıkartılınca farkında olarak veya olmadan toplumsal yapıda bir şekilde ayrışmaya ve kutuplaşmaya yol açabilir.

Bütün bu unsurların, eğitimi bugün etkileyen ve bundan sonra da etkilemeye devam edecek olan önemli faktörler olduğunun altını bir kez daha çizelim.

3. Bütün bu unsurlar, gelişen yeni dinamiklerle birlikte, kalan zaman içinde öğretmenliğin doğasını konuşalım. Öğretmenlik nasıl bir şey, sadece bir meslek midir? Öğretmek, öğretmenlik bir meslek değil, çağrıdır. Çağrı ne demek, bununla neyi kastediyoruz? Çağrı, insanların içinde yaşamış oldukları topluma karşı bir yükümlülük duygusundan kaynaklanır. Ferdin içinde yaşadığı, maddî ve manevî olarak beslendiği topluma karşı bir yükümlülük hissi varsa ve bunları değer algılarının, değer dünyasının, varoluşunun konusu, önemli bir parçası olarak görmüşse, o iş o kimse için artık bir çağrı haline gelmiş demektir. Bu öğretmenlik veya başka meslekler de olabilir. Söz gelimi avukatlık, haksızlığa uğrayan birinin hakkını savunma, haksızlık yapanın da gerektiği cezayı alması için adalet peşinde olma veya tıp doktorluğu. Bakıma muhtaç çocuklar, basit bir ilaç olmadığından veya bulamadığından dolayı sokakta ölen insanlar. Bunu içinde yoğun bir şekilde hissedenler ve oradan kendilerine görev çıkaranlardır anlatmaya çalıştığım.

Meslek, belli bir saat uzunluğunda, belli bir program çerçevesinde, belli bir donanım, beceri elde etme ve bu beceriyi kullanarak para kazanma, belli bir ücret elde edebilme olarak tarif edilir. Meslek gerçekten son derece önemli bir şey, ama öğretmenliğin ondan çok daha farklı olduğunu, bir çağrı olduğunu, bir çağrı olarak görüldüğünde yetkinlikle yapılabileceğini düşünüyorum. Herkes şu anda öğretmenlerin almış olduğu ücretin, onların yapmış olduğu anlam dolu nitelikli hizmetin karşılığı olmadığını farkındadır. Binlerce, on binlerce, yüz binlerce insan, bu ülkede içinde yaşamış olduğu topluma karşı yükümlülük hissettiğinden, kendini manevî olarak tatmin etmenin en önemli alanı olarak gördüğünden dolayı bu işi yapıyor. Bunu çok severek,

keyifle, büyük bir özveriyle yapıyor. Çünkü insan yetiştirmek çok kutlu, kutsal bir iştir. Manevî hazzı tatminlik duyma açısından son derece büyük bir iş, bir meslek diyemeyeceğim, bir çağrıdır. Örneğin, Einstein meşhur izafiyet teorisini ortaya attığı zaman ve Nobel fizik ödülünü aldığı anda, akşam radyoda bu haberi duyan öğretmeni “bu kerataya ben de bir şeyler öğretilmişim” diyerek onun duymuş olduğu haz; veya büyük bir şairin, şiirleri, romanları pek çok dile çevriliyor, Japonya’da bile konuşuluyor tartışılıyor. O değerın açıkçası yetişmesinde katkısı olan bu öğretmenlerin akşamları duymuş oldukları tatmin, o manevi doyunluk hali inanılmaz bir şey, değil mi?

Bununla birlikte öğretmenliği, gerçekten öğretmeyi bir çağrı olarak görmedeki anlam ve değeri; kişi kendisini ancak anlamlı ve değerli bir iş yaptığında, birisine bir şeyler öğrettiğinde, verdiğiinde görebiliyor. Çünkü o işi, o şekilde yaptığında kendini tam hissediyor, muazzam bir taminkârlık hissediyor. Böyle olunca da o işe hayatını katıyor, eğitime ruhunu veriyor. Her zaman yeni bir şeyler yapmaya çalışan, yeni bir yöntem bulma uğraşında olan, çocukların çok daha etkin bir şekilde öğrenmelerini sağlamak için neler yapabilirim, onun arayışı içerisinde olan pek çok örnek kişiler vardır.

İnsanın hissettiği bu çağrı, kendi kalbinin derinliklerinden gelen manevî bir ses olabilir. Daha çok insanın kendi doğasından ve hayatından, yaşantısından kaynaklanan; tecrübe ettiğinden doğan manevi bir ses ve yükümlülük, güçlü bir içduyum olduğu kanaatindeyim.

Çağrı nasıl bir şeydir, nereden ve nasıl teşekkül eder? Yakın tarihimizde yaşanan örnek bir olay çağrının doğasını anlamamıza yardımcı olabilir. Türk milletinin öz(ü)gürlüğünü ve geleceğini temin için tek çare gördüğü maarife, eğitim-öğretime büyük önem veren Namık Kemal’in Rodos’tan gönderdiği bir mektup var. Hüseyin Hilmi Efendi’ye 16 Ocak 1885’de gönderiyor. Bu metinde çağrının nasıl bir şey olduğunu, nasıl doğduğunu daha iyi anlayabiliriz. Namık Kemal, yirmiye yakın ilk mektebi açtığı Midilli’deki görevinden bir şikayet üzerine, Ekim 1884’de bir sonraki sürgün yeri Rodos’a mutasarrıf olarak gönderiliyor. Mektubun elyazması günümüze kadar gelebilmiştir. (Kıymetli dost Prof. Ali Akyıldız Bey’in bu mektubu bir sohbet esnasında alicenaplık yaparak benimle paylaştığını belirtmem gerekir. Çok yakında da *Namık Kemal’in Bütün Mektupları* başlıklı kitabın içinde yayımlanacaktır.)

Bir yanda Namık Kemal’in kendi ifadeleriyle, bir yandan da günümüzün rahat anlatımıyla mektubu okuyacağım;

“Rodos’un köylerinde ne kadar Müslüman olduğunu öğrenmek istedim. Tahriri hitam olan köylerde 430 Müslüman bulunur. (Rodos’un köylerinde Müslümanların sayısını öğrenmek istiyor ve nüfus sayımı yaptırıyor, Müslümanların sayısının 430 olduğunu öğreniyor). Onlardan da 28’i mezahimsizce, manisizce gâvur olmuşlardı. (Hiçbir zorlamaya maruz kalmaksızın 28’inin “gâvur” olduğunu gözlemliyor) Kan başıma sıçradı. Mektebi olmayan yerlere, mesuliyeti üzerime alarak hocalar gönderdim. Huzur-u

hümayuna arz ettim. (Belli ki mektep olmadığına dolayı eğitim-öğretim faaliyetleri de yok çevrede. Sorumluluğu bizzat üzerine alarak, bir başka ifadeyle anlaşıldığı kadarıyla yetkisi olmadığı halde görevden alınma veya tamamen uzaklaştırılma riskini göze alarak kendi başına kararlar almış, hocalar istihdam etmiş ve öğretmenler tayin etmiş. Bunu ancak bulunduğu ortama karşı bir yükümlülük hissedenden, kısacası bunu bir çağrı olarak içinde duyan kimse yapabilir. Devam edelim mektubuna) *Mükemmel bir taltif ile beraber daha sonra 3 cami inşasına emir aldım.*” Mektubun devamında, bununla da yetinmediğini ve bölge halkının halinin iyileşmesi ve daha eğitilmiş ve donanımlı hale gelmesi için daha başka çareler düşündüğünü ifade eden cümlelerle devam etmektedir. Burada Namık Kemal’i, üzerine hiç de vazife olmadığı halde, üstelik sürgüne gönderildiği bir yerde, bulunduğu ortama iyileşmesi yönünde müdahale ederek onlara yardım elini uzatmasını sağlayan, işte tam o anda içinde duymuş olduğu güçlü çağrıdır. O çağrı ona kendi başına, kendi imkânlarını seferber ettirerek öğretmen bulmasını sağlıyor ve bizzat eğitime de kendisi katılıyor, bütün sorumluluğu üstüne alarak; hiçbir karşılık beklemeden ve görmeden. Aynı şekilde günümüzde, kışın kar yağdığında yolları günlerce kapanan ücra köylerde ve coğrafyalarda küçük bir çocuğa hem kelimeleri ve hem içinde yaşadığı dünyayı nasıl okuması gerektiğini öğretmeye çalışan bir öğretmeni oraya ve o çocuğa götürülen şey çağrı değil de başka ne olabilir?

Son nokta öğretmenler olarak, AB müzakereleri de çok güncel olunca “Batı ile karşılaştığımızda nasıl bir tavır sergilememiz gerekiyor?” konusu çeşitli yönleriyle gündemimize ister istemez gelmektedir... Vaktimiz az kaldığından dolayı kısaca belirteyim. Batı karşısında aşağılık kompleksine kapılmadan, onlar da dahil, herkesten öğrenebilme becerisini gösterebilmeliyiz, herkese karşı öğrenme penceresimizi açık tutmalıyız diye düşünüyorum. Diğer taraftan, hamasi söylemlerle de kendimizi dev aynasında görmemek önemlidir. Salt hamasi söylemler, kof bir özgüven inşa eder. Nasıl olursa olursun, aşırı özgüven insanı köreltir, sağlıklı bir şekilde öğrenmesine engel olur. Öte taraftan şunu da aklımızda bulundurmamız gerekir: Özgüven düşüklüğü veya yokluğu, beraberinde körü körüne taklidi getirir, çünkü kendine güven yoktur. Kendine güven ise üretkenliği, kendimize has olanı bulmayı, icat etmeyi sağlar.